

13. Веретельник Л.К. Систематизація договорів у цивільному праві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Л.К. Веретельник. – Харків, 2007. – 19 с.

14. Серьогін В.В. Право на недоторканість приватного життя у конституційно-правовій теорії та практиці : монографія / В.О. Серьогін. – Харків : «ФІНН», 2010. – 608 с.

15. Витрянский В.В. Договор перевозки. – М.: «Статут», 2001. – 526 с.

ЯНЧУК А. В.,

кандидат юридичних наук,
заступник Міністра юстиції України
(Міністерство юстиції України)

УДК 347.122

ІНТЕРЕС ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ

Стаття присвячена категорії інтересу у цивільному праві. Автором висловлюється думка щодо правильності визначення інтересу як об'єкта цивільно-правового захисту особи, що має важливе значення для захисту цивільних прав.

Ключові слова: *інтерес у цивільному праві, захист суб'єктивних прав, інтерес у збереженні майна, об'єкт захисту, судовий захист, учасники цивільних правовідносин, цивільне право, зміст інтересу.*

Стаття посвящена категории интереса в гражданском праве. Автором высказывается мнение относительно правильности определения интереса как объекта гражданско-правовой защиты лица, который непосредственно имеет значение для защиты гражданских прав.

Ключевые слова: *интерес в гражданском праве, защита субъективных прав, интерес в сохранении имущества, объект защиты, судебная защита, участники гражданских правоотношений, гражданское право, содержание интереса.*

The article is dedicated to the category of interest in civil law. The author expresses an opinion on the correctness of definition of interest as an object of civil protection of the person which has an important value for the protection of civil rights.

Key words: *interest in civil law, protection of subjective rights, interest in the preservation of property, object of protection, judicial protection, participants of civil relations, civil law, content of interest.*

Вступ. Категорія інтересу у цивільному праві досі лишається дискусійною. Одним з перших серед науковців проблем категорії інтересу у цивільному праві торкнувся В.П. Грибанов, який назвав інтерес потребою, що прийняла форму усвідомленого прагнення [1, с. 240], дотримуючись так званого об'єктивно-суб'єктивного підходу до категорії інтересу. Об'єктивною категорією вважає інтерес С.В. Михайлов, визначаючи його як потребу, що має соціальний характер та проявляється у встановленні, зміні, припиненні та захисті суб'єктивних прав та обов'язків [2, с. 10]. Прихильником концепції об'єктивності інтересу

також є В.О. Тархов, який визначає інтерес як необхідність у наявності певних благ (майна) для задоволення тих чи інших потреб, незалежно від усвідомлення такої необхідності носієм інтересу [3, с. 127]. М.А. Рожкова вважає матеріально-правовий інтерес потребою в одержанні корисності (блага), яка може бути досягнута шляхом реалізації суб'єктивного цивільного права, або руху цивільного правовідношення [4, с. 26]. Правомірним прагненням до задоволення потреб вважає інтерес О.О. Юрченко [5, с. 34]. Існують і інші наукові підходи до категорії інтересу, які тою чи іншою мірою нагадують наведені та зводяться до розуміння інтересу або як потреби, або як прагнення до набуття певного блага, або як необхідності в його існуванні. Наближену позицію зайняв Конституційний Суд України, в рішенні якого від 1 грудня 2004 року у справі № 1-10/2004 визначено, що поняття «охоронюваний законом інтерес», застосоване у частині 1 статті 4 Цивільного процесуального кодексу України та інших законах України, слід розуміти як «прагнення до користування конкретним матеріальним та (або) нематеріальним благом, як зумовлений загальним змістом об'єктивного і прямо не опосередкований у суб'єктивному праві простий легітимний дозвіл» [6].

Постановка завдання. Не вдаючись до подальшого аналізу категорії інтересу, що виходить за межі цього дослідження, погодимося з тією групою вчених, які визнають об'єктивність інтересу та визначають його як потребу в набутті благ та використанні корисних властивостей останніх.

Результати дослідження. Інтерес, що не суперечить загальним засадам цивільного законодавства, є самостійним об'єктом захисту поряд із суб'єктивним цивільним правом з огляду на зміст частини 2 статті 15 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [7]. Співвідношення суб'єктивного цивільного права та інтересу полягає в тому, що суб'єктивне право є юридичним засобом задоволення інтересу [8, с. 54], а інтерес – передумовою набуття, здійснення та захисту суб'єктивних прав [9, с. 20; 1, с. 241].

На переконання О.С. Погрібного, інтерес, навіть перебуваючи під охороною закону чи права, на відміну від суб'єктивного права, не має такої правової можливості, як останнє, оскільки не забезпечується юридичним обов'язком іншої сторони. Законний інтерес відбиває лише легітимне прагнення свого носія до того, що не заборонено законом, тобто лише його бажання, мрію, потяг до нього, а отже – й не юридичну, а фактичну (соціальну) можливість. Це прагнення існує в межах сфери правового регулювання до користування якимось конкретним матеріальним або нематеріальним благом. Далі автор резюмує, що поняття «охоронюваний законом інтерес» у логічно-смысловому зв'язку з поняттям «права» (інтерес у вузькому розумінні цього слова) означає правовий феномен, який: а) виходить за межі змісту суб'єктивного права; б) є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони; в) має на меті задоволення усвідомлених індивідуальних і колективних потреб; г) не може суперечити Конституції і законам України, суспільним інтересам, загальноновизнаним принципам права; д) означає прагнення (не юридичну можливість) до користування в межах правового регулювання конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом; е) розглядається як простий легітимний дозвіл, тобто такий, що не заборонений законом [10, с. 62].

З точки зору об'єкта цивільно-правового захисту, інтерес є не менш дискусійним питанням, питанням правової природи та змісту інтересу. З положень ЦК України, які стосуються (чи можуть стосуватись) питань захисту інтересу, відомо таке: а) інтерес може належати особі і є об'єктом цивільно-правового захисту (зокрема стаття 15), б) цивільні права та інтереси захищаються одними і тими ж способами захисту (зокрема стаття 16), в) інтереси можуть бути порушені (зокрема статті 225, 261), г) інтерес однієї особи може суперечити інтересу іншої особи (стаття 64); г) окремі правочини мають вчинятись в інтересах конкретних осіб (зокрема статті 41, 44, 54, 67); д) особа може мати інтерес до заперечення дійсності правочину, застосування наслідків недійсності нікчемного правочину (статті 215, 216); е) існує інтерес кредитора (статті 612, 622); є) інтереси окремих сторін конкретних договорів (зокрема статті 878, 994, 1015, 1029) [7].

З переважною більшістю таких тез можна повністю погодитись. Питання викликає хіба що формулювання статті 16 ЦК України про те, що права та інтереси захища-

ються одними і тими ж способами захисту, а також теза про те, що інтерес може бути порушений [7]. Водночас наведені положення ЦК України насамперед свідчать про фрагментарність правового регулювання захисту інтересу, що не сприяє з'ясуванню справжнього стану речей.

Отже, з огляду на викладений короткий огляд загальнотеоретичної характеристики інтересу в цивільному праві можна дійти висновку, що кожен учасник цивільних відносин має інтереси у розумінні цивільного права, які реалізуються шляхом набуття, зміни та припинення суб'єктивних цивільних прав.

Таким чином, кожен інтерес опосередкований суб'єктивним правом, а останнє знаходиться у постійній залежності від першого. За таких обставин порушення суб'єктивного права невідворотно відобразиться на інтересі, який втратить можливість реалізуватись. Усунення порушення відновить можливість здійснення права, що призведе до відновлення можливості реалізації інтересу.

За таких обставин можна повністю погодитись з вченими-правниками, на переконання яких захист суб'єктивних цивільних прав є опосередкованим захистом інтересу одночасно. На думку А.Л. Ткачука та А.І. Дрішлюка, захист суб'єктивного права є водночас і захистом охоронюваного законом інтересу, який є його передумовою і метою. Отже, у такій ситуації немає необхідності окремо говорити про захист інтересу, оскільки він захищається «автоматично», шляхом захисту відповідного суб'єктивного права [11, с. 120].

При цьому набагато більшу цікавість викликає питання інтересу як самостійного об'єкту захисту. Не суб'єктивне право, а саме інтерес є безпосереднім об'єктом цивільно-правового захисту у разі застосування таких способів захисту, як визнання правочину недійсним; застосування наслідків недійсного правочину; повернення виконаного за недійсним правочином; припинення правовідношення тощо.

Очевидно, що інтерес не буде об'єктом цивільно-правового захисту, якщо він реалізований шляхом набуття певного суб'єктивного права, здійснення якого цілком задовольняє такий інтерес. У тому разі, якщо відбудеться порушення такого права, об'єктом захисту стане саме право (за умови, що після порушення право продовжуватиме існувати). Інтерес матиме захист опосередковано через захист права. Якщо ж перешкоди для здійснення права відсутні, то відсутні і підстави для захисту права та інтересу. При цьому слід враховувати, що з будь-якого правила можуть бути виключення.

Інша річ, якщо порушення права призвело до його припинення. У такому разі право не може вважатись об'єктом захисту, оскільки воно припинило своє існування. Об'єктом захисту у такому разі стане інтерес, засобом реалізації якого було припинене право.

Деякі інші дослідники цього питання дотримуються аналогічної думки, проте з певними відмінностями. А.Л. Ткачук та А.І. Дрішлюк вважають, що ототожнення суб'єктивного права та інтересу призводить до того, що захист надається праву, якого вже не існує, тоді як має захищатись інтерес, який виник внаслідок загибелі речі. Цей інтерес може бути захищений за допомогою інших цивільно-правових засобів захисту, таких як відшкодування збитків або відновлення становища, яке існувало до порушення [11, с. 119]. На думку О.І. Чеписа, поняття охоронюваних законом інтересів (інтересів, що захищаються законом) існує самостійно як об'єкт правового захисту в тих випадках, коли відсутнє власне суб'єктивне право. Останнє означає, що охоронювані законом інтереси здатні бути самостійними об'єктами захисту при відсутності суб'єктивних цивільних прав. Наприклад, у випадку неправомірного знищення майна власника об'єкта права власності вже немає, отже, немає й суб'єктивного права власності, але власник може захистити свій інтерес у відновленні майнової сфери стягненням з винної особи заподіяних йому збитків [12, с. 552].

З останньою з наведених думок можна погодитись з двома застереженнями. Певні сумніви викликає висновок автора про зміст інтересу, який є об'єктом захисту при знищенні речі, а також теза про те, що охоронювані законом інтереси здатні бути самостійними об'єктами захисту при відсутності суб'єктивних цивільних прав.

Правильне визначення інтересу як об'єкту цивільно-правового захисту має неабияке значення для захисту цивільних прав. Особа набула право власності на певну річ з метою реалізації певного інтересу. Внаслідок протиправного знищення речі припинилось право власності на неї, проте не інтерес, засобом задоволення якого було припинене право власності. Саме цей інтерес є об'єктом цивільно-правового захисту у спосіб відшкодування шкоди, а не інтерес «у відновленні майнової сфери», як зазначає О.І. Чепис. Потреба особи внаслідок знищення речі відтепер не може бути реалізована, проте потреба внаслідок таких обставин не зникає. Саме ця потреба може бути задоволена іншим благом, а тому особа може набути нове право власності на нову річ і відновити реалізацію інтересу.

Висновок О.І. Чеписа про те, що охоронювані законом інтереси здатні бути самостійними об'єктами захисту при відсутності суб'єктивних цивільних прав, потребує уточнення. За умови, коли для реалізації інтересу особа не набула відповідне суб'єктивне право, навіть не вчинила жодних дій для набуття такого права, або ж набуто нею право не було протиправно припинено, навряд чи такий інтерес може стати об'єктом цивільно-правового захисту.

Наприклад, особа має інтерес до пересування. За відсутності жодних дій особи з реалізації такого інтересу особа має хіба що немайнове право на свободу пересування. Інших суб'єктивних прав, пов'язаних із вказаним інтересом, у особи немає. Реалізувати такий інтерес особа може або шляхом вчинення дій фактичного характеру (пересуватись самостійно), або шляхом набуття суб'єктивних прав: права проїзду в транспорті, права користування транспортним засобом тощо. Відтак, до вчинення особою хоч якихось дій з реалізації інтересу до пересування говорити про можливість його порушення передчасно.

Інтерес може стати об'єктом захисту і у випадку, коли особа вчинила спрямовані на набуття права дії, однак не набула його внаслідок протиправної перешкоди третьої особи. Відповідно до частини 2 статті 218 ЦК України, якщо правочин, для якого законом встановлена його недійсність у разі недодержання вимоги щодо письмової форми, укладений усно, і одна зі сторін вчинила дію, а друга сторона підтвердила її вчинення, зокрема, шляхом прийняття виконання, такий правочин у разі спору може бути визнаний судом дійсним [7]. У наведеному прикладі особи не набули прав за договором, оскільки він є нікчемним, проте вони прагнули досягти певної мети – набути відповідні права, набути певні блага. Однак одна з осіб ухилилась від виконання домовленості, тому інша сторона має право вимагати визнання правочину дійсним. З огляду на те, що юридично така домовленість є нікчемною, у сторін не виникли суб'єктивні права. За таких обставин, визнання договору дійсним на підставі частини 2 статті 218 ЦК України є способом захисту інтересу, який ще не став суб'єктивним правом [7].

Інтерес відіграє керівну роль у захисті суб'єктивних прав. Саме від інтересу залежить, який саме спосіб, форму та засіб захисту обере суб'єкт захисту. Тим більший вплив інтересу на захист у разі, якщо зміст права, характер порушення та його наслідки передбачають альтернативу у виборі способу захисту. Цей вплив можна проілюструвати на прикладі прострочення виконання грошового зобов'язання.

Отже, у разі невиконання грошового зобов'язання за договором, забезпеченого неустойкою, кредитор вправі вимагати стягнення боргу з урахуванням або без урахування індексу інфляції, сплати неустойки, трьох процентів річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

Всі ці способи захисту відповідних прав та інтересів кредитор очевидно застосує, якщо у нього є інтерес до виконання зобов'язання в натурі, наприклад, якщо товар поставлений, а кредитор не бажає його повернення, вважає можливим виконання грошового зобов'язання боржником тощо.

Якщо ж внаслідок прострочення боржником оплати виконання зобов'язання втратило інтерес для кредитора, останній вправі відмовитись від прийняття виконання згідно з частиною 3 статті 612 ЦК України, а також вимагати відшкодування збитків, якщо вони завдані [7]. У разі такої відмови боржник звільняється від обов'язку виконати зобов'язання в натурі

відповідно до частини 2 статті 622 ЦК України [7]. Викладені у наведених статтях правові наслідки відмови від прийняття виконання у сукупності дають підстави вважати, що у зв'язку з цим зобов'язання припиняється¹.

Таким чином, в одній і тій самій ситуації цивільно-правовий захист може відрізнитись як способами, так і формою, залежно від інтересу кредитора. Інтерес зумовлює вибір альтернативного способу захисту. Залежно від інтересу кредитора у наведеній фабулі суб'єктивне право на одержання виконання може стати об'єктом захисту, а може бути свідомо припинено кредитором внаслідок відмови від зобов'язання. У разі відмови від зобов'язання суб'єктивне право не є об'єктом захисту, оскільки захист відбувається за рахунок його припинення та настання правових наслідків такого припинення. Припинення права та повернення майна стають інструментами для досягнення мети захисту. Об'єктом захисту у разі відмови від зобов'язання стає інтерес кредитора, який зумовив його вступ у ці відносини. Як тільки обставини у сукупності стали свідчити про непридатність набутих прав для задоволення інтересу, кредитор приймає рішення позбутись цих прав і набути інші. У фактичній площині це має вираз відмови від зобов'язання, повернення товару покупцем (якщо він був поставлений), продажу товару третій особі. Акцесорним наслідком може стати відшкодування збитків, якщо вони завдані.

Окрім наведеного прикладу, права також припиняються у разі застосування таких способів захисту, як визнання правочину недійсним та припинення правовідношення. Очевидно, що всі ці способи захисту є способами захисту безпосередньо інтересу, а не суб'єктивного права особи з наведених вище міркувань. Так само інтерес є об'єктом захисту у спосіб відшкодування шкоди, що полягає у знищенні речі, однак цей спосіб захисту істотно відрізняється від наведених вище способів захисту.

Принципова різниця полягає в тому, що при протиправному знищенні речі право на таку річ припиняється поза волею його носія. При відшкодуванні шкоди в такому випадку інтерес виступає об'єктом захисту саме у зв'язку з припиненням права. Натомість у разі визнання правочину недійсним, припинення правовідношення право припиняється за волею його носія та з метою захисту його інтересу. Таким чином, припинення права може бути як передумовою, так і метою захисту інтересу.

Якщо припинення права є метою захисту, інтерес може потребувати застосування більш ніж одного способу захисту. Це певною мірою зумовлено міцністю цивільних зобов'язальних відносин, для припинення яких разом з їх наслідками може бути недостатньо однієї дії юридичного чи фактичного характеру. У зв'язку з цим для захисту інтересу в припиненні відносин та подальшого використання блага в інших цілях доводиться застосовувати низку способів захисту: визнання правочину недійсним та застосування наслідків недійсності правочину або повернення виконаного за недійсним правочином.

Уважне вивчення всіх наведених прикладів розгляду інтересу як безпосереднього об'єкту цивільно-правового захисту свідчить про те, що до жодного з них не можна віднести захист інтересів кредитора за статтею 625 ЦК України [7]. На прикладі цієї норми встановлено, що окремими об'єктами цивільно-правового захисту можуть бути такі інтереси.

1) Інтерес кредитора, який полягає у потребі в збереженні вартості майна, яке кредитор має право одержати (далі – Інтерес у збереженні майна). Цей інтерес захищається у спосіб стягнення з боржника грошової суми, на яку за час прострочення знецінились грошові кошти, що становлять суму боргу – так звані інфляційні кошти.

¹ Формулювання «відмова від прийняття виконання» потребує певного уточнення. Власне прийняття виконання є дією фактичного характеру, що ґрунтується на праві вимоги кредитора, проте є обов'язком кредитора. Необґрунтоване ухилення кредитора від прийняття виконання є різновидом прострочення кредитора з огляду на положення статей 537, 613 ЦК України. ЦК України не містить прямої норми про те, що відмова кредитора від прийняття виконання, тобто виконання свого обов'язку, призводить до припинення зобов'язання в цілому чи права вимоги кредитора. Однак така відмова призводить до звільнення боржника від виконання зобов'язання в натурі. Припинення обов'язку боржника виконати зобов'язання в натурі однозначно свідчить про припинення права вимоги кредитора. Зобов'язання, в якому припинений обов'язок виконання в натурі та кореспондуюче йому право вимоги, має вважатись припиненим.

2) Інтерес кредитора до примноження майна, на яке він має право (далі – Інтерес у примноженні майна). Цей інтерес захищається у спосіб стягнення з боржника суми коштів, на яку за замовчуванням могло примножитись майно, що повинно належати кредитору (стягненням процентів річних).

Отже, вказані інтереси є різними за змістом та захищаються шляхом застосування різних за змістом способів захисту. Водночас зазначені інтереси не були реалізовані кредитором шляхом набуття певного права, тим більше таке право ніким не припинялось. Так само ніхто не перешкодив кредитору набутти такі права. Захист зазначених інтересів не потребує припинення певних прав. Наведене у сукупності не дозволяє пояснити причини захисту Інтересів у збереженні і примноженні майна на розглянутих прикладах типового захисту суб'єктивних прав, прикладі захисту інтересу у спосіб відшкодування шкоди, завданої знищенням речі; захисту інтересів шляхом припинення правовідношення та захисту інтересів учасників переддоговірних спорів.

Очевидно, підстави захисту Інтересів у збереженні і примноженні майна знаходяться у безпосередньому зв'язку з підставою захисту права кредитора на одержання виконання. Безперечно, за відсутності порушення права кредитора на одержання грошових коштів Інтереси у збереженні і примноженні майна не могли б бути захищені при бездіяльності кредитора щодо цих коштів та відсутності порушень його прав третіми особами. Знецінення коштів на рахунку кредитора внаслідок інфляційних процесів у державі та невикористання цих коштів у обороті, внаслідок чого їх кількість не примножується, не створюють підстав для звернення кредитора до певної особи з вимогами компенсації сум знецінення коштів та неотримання кредитором хоча б трьох процентів річних. При цьому створення законодавцем можливості правового захисту Інтересів у збереженні і примноженні майна у разі невиконання боржником грошового зобов'язання виглядає цілком розумним та справедливим.

Різниця вбачається у тому, що за звичайних обставин кредитор має можливість реалізувати Інтереси у збереженні та примноженні майна – вкласти кошти у високоліквідні активи, розвиток власного виробництва чи хоча б укласти договір банківського вкладу. Однак внаслідок невиконання боржником грошового зобов'язання кредитор втрачає можливість реалізувати такий інтерес.

Викладене може пояснюватись більш тісним зв'язком інтересів особи між собою та з належними їй суб'єктивними правами, порівняно зі ступенем зв'язків належних особі суб'єктивних прав. Належні особі суб'єктивні права частково чи абсолютно самостійні одне відносно одного. Права сторони у зобов'язанні є окремими правами, що здійснюються та захищаються окремо, хоча обмежені змістом зобов'язання, строками його існування. Водночас право власності особи на рухому та нерухому річ є абсолютно самостійними. Спільним для них є лише приналежність певній особі, проте ця обставина не впливає на їх зміст. Факт приналежності інтересів особі, на відміну від суб'єктивних прав, безпосередньо впливає на їх зміст.

Один інтерес може бути реалізований різними суб'єктивними правами, при цьому одне суб'єктивне право може слугувати засобом реалізації різних інтересів. Інтерес до примноження належного особі майна може бути реалізований шляхом придбання прав на різноманітні об'єкти, оборот яких може призвести до примноження коштів. Прикладом може слугувати придбання майнових прав вимоги до забудовника на нерухомість з метою подальшого їх перетворення у право власності на нерухоме майно та продаж такого майна, придбання цінних паперів, корпоративних прав прибуткових підприємств. Натомість придбання згаданих майнових прав вимоги до забудовника на нерухомість може бути засобом задоволення інтересу до володіння та використання саме цієї нерухомості, придбання цінних паперів може бути засобом задоволення інтересу до набуття контролю над управлінням підприємства.

Окрім того, суб'єктивні права та інтереси істотно відрізняються ступенем гнучкості – придатності до змін. На відміну від суб'єктивного права, для зміни якого потрібен юридичний факт, інтерес може змінитись без настання юридичного факту: внаслідок появи іншого інтересу, що суперечить попередньому, або внаслідок змін стану здоров'я, світогляду тощо.

Викладені властивості інтересів та співвідношення останніх з суб'єктивними правами дають підстави для висновку про тісний зв'язок всіх належних особі інтересів. За таких обставин створення перешкоди у реалізації одного інтересу може порушити баланс між декількома належними особі інтересами. Іншими словами, порушення суб'єктивного права, яке є засобом реалізації одного інтересу, припиняє реалізацію такого інтересу, що тягне за собою припинення можливості реалізації пов'язаного з ним інтересу і так далі. Наведене припущення пояснює підставу цивільно-правового захисту інтересів у збереженні і примноженні майна за статтею 625 ЦК України і дозволяє сформулювати її таким чином.

Отже, інтерес може бути безпосереднім об'єктом захисту також у разі, якщо перешкода його реалізації зумовлена перешкодою реалізації іншого пов'язаного з ним інтересу. Іншими словами, якщо внаслідок порушення суб'єктивного права, яке є засобом задоволення одного інтересу, порушується інший пов'язаний з ним інтерес, то такий пов'язаний інтерес може стати самостійним об'єктом захисту.

Як було зазначено вище, за загальним правилом, при відсутності перешкод для здійснення права відсутні і підстави для захисту права та інтересу. Однак деякі положення законодавства свідчать про існування виключень з цього правила. Згідно з частиною 2 статті 386 ЦК України власник, який має підстави передбачати можливість порушення свого права власності іншою особою, може звернутися до суду з вимогою про заборону вчинення нею дій, які можуть порушити його право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такому порушенню [7].

Порушення права в такому випадку не відбувається, право може вільно здійснюватися, однак через існування ризику його порушення законодавець передбачає можливість цивільно-правового захисту. Звідси постає питання, що насправді є об'єктом цивільно-правового захисту: право чи інтерес.

Відсутність у такому випадку передбачених ЦК України підстав захисту цивільних прав (порушення, невизнання, оспорювання) свідчить на користь інтересу. Відповідне право є засобом задоволення інтересу. З огляду на те, що особа вільна в набутті цивільних прав, можна припустити, що певне належне особі суб'єктивне право є найбільш прийнятним засобом задоволення її інтересу з усіх можливих. В іншому випадку розумна особа мала б набути інше суб'єктивне право.

Таким чином, виникнення загрози порушення права навіть без настання такого порушення свідчить про ймовірність припинення найбільш прийнятного засобу задоволення інтересу. Так, простежується різниця у станах змісту суб'єктивного права та інтересу. Правомочності у складі суб'єктивного права можуть бути так само здійснені, як до виникнення ризику порушення права. Натомість у розумінні інтересу відповідне суб'єктивне право починає стрімко втрачати свою функціональну привабливість: право перестає бути найбільш прийнятним засобом реалізації потреби, що становить зміст інтересу, оскільки може припинитись всупереч волі носія інтересу. У такому разі особа може або вжити заходів на усунення загрози порушення права, або припинити це право і набути інше. Викладене дає підстави вважати, що в цьому разі об'єктом захисту є інтерес, а не суб'єктивне право.

Висновки. Викладене вище свідчить про те, що місце інтересу серед об'єктів цивільно-правового захисту заслуговує бути предметом наукової дискусії та правотворчості у більшій мірі, ніж є таким зараз. На сьогодні законодавством усунуті будь-які сумніви в існуванні інтересу як правової матерії. Проте цей факт створив величезну кількість припущень та позицій щодо змісту та властивостей інтересу, кількість яких лише збільшується, на відміну від остаточних відповідей на поставлені питання. Вихід з такої ситуації вбачається у збільшенні правового регулювання інтересу в частині встановлення загальних засад його здійснення та захисту з урахуванням сучасних наукових розробок у цій галузі та потреб суспільства, а також характеру цієї правової категорії, що зумовлює потребу у розумному ступені правового регулювання.

Водночас за відсутності системного комплексного та прозорого правового регулювання захисту інтересу у цивільному праві можна сформулювати невичерпний перелік підстав,

коли інтерес є об'єктом цивільно-правового захисту. Таким чином, інтерес є об'єктом цивільно-правового захисту:

- опосередковано, у разі захисту суб'єктивного цивільного права, яке є засобом реалізації такого інтересу;
- безпосередньо, у разі припинення суб'єктивного права, що було засобом реалізації такого інтересу;
- безпосередньо, у разі протиправного створення перешкод у набутті суб'єктивних прав, що можуть бути засобами реалізації такого інтересу;
- безпосередньо, у разі втрати суб'єктивним правом своїх корисних властивостей реалізовувати такий інтерес;
- безпосередньо, якщо перешкода реалізації такого інтересу зумовлена перешкодою реалізації іншого пов'язаного з ним інтересу;
- безпосередньо, якщо існує загроза створення перешкоди здійснення суб'єктивного права, за рахунок якого реалізується інтерес.

Список використаних джерел:

1. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав / В.П. Грибанов. – М. : Статут, 2001. – 2-е изд., стереотип. – 411 с.
2. Михайлов С.В. Категория интереса в гражданском (частном) праве : дисс. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / С.В. Михайлов. – М., 2000. – 255 с.
3. Тархов В.А. Гражданское право. Общая часть. Курс лекций / В.А. Тархов. – Чебоксары : Чув. кн. изд-во, 1997. – 331 с.
4. Рожкова М.А. Средства и способы правовой защиты сторон коммерческого спора / М.А. Рожкова. – М. : Изд-во «Волтерс Клувер», 2006. – 416 с.
5. Юрченко О.О. Право на защиту и способы защиты охраняемого законом интереса в гражданском праве : дисс. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / О.О. Юрченко. – Тверь, 2004. – 156 с.
6. Рішення Конституційного Суду України від 1 грудня 2004 року у справі № 1-10/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 50. – Ст. 3288.
7. Цивільний кодекс України : Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.
8. Иоффе О.С. Правоотношение по советскому гражданскому праву / О.С. Иоффе. – Ленинград : Изд-во Ленинградского ун-та, 1949. – 144 с.
9. Братусь С.Н. Субъекты гражданского права / С.Н. Братусь. – М. : Госюриздат, 1950. – 367 с.
10. Погрібний С.О. Поняття і зміст суб'єктивного цивільного права та законного інтересу / С.О. Погрібний // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право. – Х., 2008. – № 1 (3). – С. 56–63.
11. Ткачук А.Л. / Цивільно-правовий захист охоронюваних законом інтересів / А.Л. Ткачук, А.І. Дрішлюк // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць / за ред. С.В. Ківалова. – Вип. 23. – О.: Одеська нац. юрид. акад., 2004. – С. 120.
12. Чепис О.І. Законний інтерес як категорія цивільного права / О.І. Чепис // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 551–559. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-1/09hoikcp.pdf>.

